

Prensa i divulgació científica.

Entrevista a J. J. Pérez Benlloch

MARIA JOSEP MARÍN I JORDÀ
Universitat d'Alacant

La divulgació científica és un tema d'actualitat. Avui qualsevol ciutadà, fins i tot aquell no interessat especialment per la ciència, necessita uns coneixements científics i tecnològics mínims per poder entendre el món que l'envolta i formar-se una opinió davant dels esdeveniments socials i polítics de què diàriament s'assabenta. Fem una ullada, per exemple, a les polèmiques provocades constantment pels impensables avenços assolits en les darreries del segle xx en el camp de la biotecnologia, que per primera vegada en la història permeten a l'ésser humà autoregular els fonaments de la vida. O pensem, per posar un cas concret encara recent, en els informes sobre la malaltia de Pinochet, farcits de termes mèdics indesxifrables per al profà i que constitueixen la base de la justificació política que va permetre la repatriació del dictador a Xile sense ser jutjat.

La societat del coneixement ha substituït definitivament l'antiga societat industrial i ara més que mai sembla necessari preguntar-se de quina manera el ciutadà comú, allunyat de l'activitat investigadora, pot estar al dia de les descobertes científiques i de les aplicacions tecnològiques corresponents que transformen la seua vida quotidiana i condicionen el seu futur. En aquest sentit, el paper protagonista dels mitjans de comunicació com a transmissors del saber és ben evident.

En efecte, podem afirmar que la funció divulgativa dels mitjans informatius consisteix a fer comprendre els fets científics al màxim nombre possible de persones i convertir així els complicats raonaments de la ciència en idees senzilles. Tanmateix, aquesta tasca breument definida amaga sota la simplicitat de la seua formulació un alt grau de complexitat que els periodistes especialitzats encarregats de realitzar-la han d'afrontar: ser el pont entre la ciència i l'analfabetisme científic i, al mateix temps, formar part de l'engranatge periodístic no resulta fàcil.

I és precisament dins del marc global que proporciona la infraestructura periodística, i en concret la premsa com a mitjà d'informació general, on hem volgut situar-nos per tal d'observar com s'entén des d'aquest punt de mira la divulgació de la ciència. La nostra intenció no ha estat, per tant, bussejar en l'activitat, sens dubte apassionant, on es submergeixen cada dia els professionals especialitzats a comunicar la investigació, sinó fer-nos ressò d'aquesta labor des d'una perspectiva periodística més àmplia que ens sembla enriquidora per tal com es troba a mitjan camí entre lectors i periodistes científics, l'òptica fronterera d'un professional de la informació que coneix de ben prop la responsabilitat que comporta dirigir un diari. Per això, hem volgut conversar amb J. J. Pérez Benlloch, periodista amb una vasta trajectòria en el món de la lletra impresa i que ha estat director de diverses publicacions. Amb ell, hem pogut reflexionar sobre la importància que la

comunicació del saber té en una societat com l'actual on la informació és la principal font de productivitat i constitueix, en conseqüència, un valor econòmic i de poder fonamental. De la mà de Pérez Benlloch, a més, hem tingut l'ocasió de fer un breu recorregut pels canvis profunds que els avenços tecnològics esdevinguts en els darrers anys han introduït en l'univers dels rotatius.

Juan José Pérez Benlloch (Moixent, 1936) és el degà del periodisme valencià. Desapareguts Martí Domínguez i Vicent Ventura, «J. J.» s'ha convertit en l'últim mestre de periodistes del País Valencià i en el comentarista polític amb més experiència. Llicenciat en Dret i Periodisme, va treballar com a redactor en diferents publicacions nacionals, va dirigir el diari *Primera Pàgina* d'Alacant i va exercir com a corresponsal en València de mitjans com ara *La Vanguardia*, *Tele-exprés* o *Informaciones*. Entre 1987 i 1997 va ser columnista del diari *Levante* i actualment ho és de *El País*. Col·laborador habitual de diverses revistes, la seua passió, més que escriure, ha estat sempre promoure publicacions i formar periodistes, la qual cosa el va dur, quan començava la dècada dels vuitanta, a crear i dirigir dos rotatius, *Diario de Valencia* i *Noticias al día*. L'última manifestació d'aquesta dèria agosarada, la revista *Valencia Semanal*, va veure la llum desembre passat. Compromès amb la política de manera activa durant molts anys, va ser fundador del PSPV. Fidel únicament a si mateix, Pérez Benlloch no ha deixat mai de ser un periodista polèmic.

— *Dins de la redacció d'un diari, per a un director d'un rotatiu, quina importància tenen els temes científics?*

Diguem-ne que una importància secundària però creixent. En primer lloc està la informació general, després possiblement la política i l'esportiva, les clàssiques, que continuen mantenint el seu privilegi. Però en els últims anys, en els últims quinze, vint, vint-i-cinc anys, segons els països, ha anant prenent consistència la informació científica, com, en definitiva, tota la denominada informació de «Societat», un tipus d'informació interdisciplinària, divulgativa i amable. I això perquè té el seu públic, clar, però potser també perquè hi ha una sobresaturació de notícies polítiques.

— *Com s'ha tractat i com es tracta la ciència des de les pàgines d'un periòdic?*

Això depèn que siga un diari molt rellevant o un de perifèric. En aquests, lògicament, el tractament és molt més reduït i superficial, igual que es feia fins fa poc també en els grans mitjans. En realitat, fins a l'arribada de l'home a la lluna, l'any 69, no es trobava pràcticament res sobre ciència als periòdics. No hi havia quaderns o seccions especialitzades com ara, sinó que aquest tipus de notícies apareixien en el cos del diari i es limitaven a les descobertes molt espectaculars o a articles erudits per a un públic absolutament minoritari. Avui, en canvi, és un camp que creix molt de pressa i aquestes seccions són cada dia més importants. Tots els grans periòdics, que són els que marquen la pauta, duen informació diària sobre ciència. De fet, cada vegada hi ha més periodistes especialitzats en aquests temes. Abans eren una *rara avis* que contaven coses que no semblaven interessar pràcticament a ningú.

— *Quins són els professionals encarregats de realitzar aquesta tasca divulgativa en la premsa?*

Actualment la qüestió és molt diferent de com era fa uns anys. Abans qualsevol redactor podia encarregar-se d'aquest tipus d'informació, si l'interessava el tema o si li l'encomanaven. Recorde, per exemple, que quan jo treballava en *Valencia-fruits* anava

cada any a l'anomenat Instituto Tecnológico de los Alimentos i allí em donaven unes informacions al·lucinants sobre descobertes increïbles, patents que després es venien als americans. M'impressionaven aquells avenços que, en la majoria dels casos, el ciutadà no arribava mai a conèixer i m'agradava escriure sobre el tema.

Ara la societat està molt més preparada i els encarregats d'informar sobre ciència i investigació també han d'estar-ho. Han de ser persones que sàpiguen contar: bé periodistes amb formació suficient per a poder entendre la ciència —periodistes especialitzats—, bé científics que sàpiguen transmetre la ciència al gran públic. Pensem, per exemple, en Vila-San Juan, que escriu per a *La Vanguardia*, o en Manuel Toharia i en el famós Carl Sagan, gran científic i excel·lent divulgador.

D'altra banda, comencen a aparèixer escoles especialitzades, màsters per a periodistes científics, com s'esdevé des de fa temps en el periodisme judicial, encara que la formació que han de rebre aquests professionals, dependrà, és clar, de si és el científic el que ve al periodisme o el periodista el que s'acosta a la ciència. El científic haurà d'aprendre les tècniques del periodisme, i això s'aprèn en quatre dies, si no millor que ho deixe, perquè vol dir que no val. En el cas del periodista, sol tractar-se d'una persona ja interessada per la ciència i que continuarà preparant-se en aquest camp.

— *Aquests periodistes estan ben integrats dins d'una redacció o els passa com als científics divulgadors, que són mirats amb una certa desconfiança pels seus companys?*

El periodista divulgador està entrant en el capítol de periodista molt qualificat, sobretot perquè la ciència avança molt de pressa, les novetats són cada vegada més complexes i nombroses i ha d'estar molt assabentat del que passa en tot aquest món. Avui qualsevol mitjà de comunicació amb una mínima rellevància ha de comptar amb un periodista especialitzat en matèria científica. Però, en efecte, normalment no és un periodista compenetrat amb el món del periodisme, amb la miqueta de bohèmia que encara arrossega el periodisme. És una persona que viu la ciència, que està al dia en aquestes qüestions i que, a més, escriu o divulga a través d'un mitjà de comunicació, però no sol estar massa integrat en la redacció.

— *Poden considerar-se aquests professionals com a mediadors entre la ciència i les possibilitats que té la societat d'entendre els avenços científics?*

Sí, clar, absolutament. La ciència no tindria el ressò que avui té si els mitjans de comunicació no hagueren entès el seu desenvolupament. El progrés científic necessita els mitjans. No tant com els necessiten els polítics o l'art, posem per cas, però és indubtable que la ciència creix i els científics aconsegueixen una major projecció perquè els mitjans paren atenció en aquests temes. Ara bé, és evident que els mitjans s'han interessat per la ciència perquè hi ha un estament de públic que ho demana. Si a ningú no l'importaren aquestes qüestions, els mitjans de comunicació, òbviament, no se n'ocuparien, però si hi ha una demanda per part del lector, aquesta s'ha d'atendre. No oblidem que l'objectiu principal d'un diari és vendre i la informació no és més que el gènere que el diari trau al mercat, perquè un periòdic no es crea per a informar sinó per a guanyar diners.

— *Però, els periodistes especialitzats en divulgació no són, en certa manera, els administradors de la informació científica que reben els ciutadans?*

No són administradors, són mediadors. La funció del periodista és transmetre amb rigor el que veu, el que li contenen, el que passa o intueix que va a passar. Aleshores, clar, el

destinatari només pot participar de les novetats en la mida que li donen informació. Però la funció del periodista és fonamentalment contar tot allò que siga notícia. El que passa és que els grans centres investigadors, els grans laboratoris, les grans empreses que tenen un aparell tecnològic complex són els amos de la informació i la dosifiquen en la mesura que els interessa i és extraordinari; és molt estrany que el periodista pugui assabentar-se de res. Molt abans podrien fer-ho els serveis de robatori científic que funcionen, això que s'anomena l'espionatge industrial, davant del qual el periodista és una peça irrellevant.

En canvi, en uns altres nivells més al seu abast, sí que es fa fàcil que el periodista s'assabente d'una tesi doctoral que està en marxa, d'experiments en laboratoris locals, de noves tècniques de fabricació de joguines, cotxes, fusta... Però, tot i així, no oblidem que el periodista és, només, el primer lector a saber-ho, sols això. I no és gens habitual que investigue per descobrir res que a l'empresa no l'interessa divulgar. Pensa, a més, que les notícies sobre ciència provenen majoritàriament d'agències i de les grans revistes especialitzades de referència —*Nature*, *Science*, *The Lancet*...—, per tant, els professionals, habitualment tenen poc a afegir a la informació que reben, tret de fer-la entenedora per al públic, que és l'objectiu principal de la divulgació.

— *Sí, de vegades, fa la impressió que, quant a la divulgació, els mitjans no qüestionen massa la informació que reben i que prové, en molts casos, dels poders econòmics que sustenten la investigació. És crítica la labor periodística en aquest sentit o simplement es limita a difondre de manera entenedora allò que arriba a les seues mans?*

Anem a veure; avui qualsevol empresa té el seu instrument de relacions públiques, el seu, diguem-ne, gabinet de premsa. Els mitjans de comunicació, per la seua part, tenen l'obligació de filtrar, depurar i verificar tota la informació que els arriba. I un pas molt elemental dins d'aquest procés és citar sempre la font de les notícies sobre investigacions i descobertes. El periodista ha de deixar clar que ell és només una mena de vicari que transmet aquesta novetat al públic.

De tota manera, cal recordar que en aquest camp funciona el principi general del món de la comunicació: el poder tracta d'amagar el que l'interessa i els mitjans de comunicació han d'intentar descobrir allò que el poder amaga. Però la divulgació científica és molt jove i té un públic molt específic i jo crec que això és, en el sentit que parlem, un avantatge. El periodista que divulga la ciència escriu per a un lector qualificat, sap que no pot prendre's massa llicències i ha de ser més rigorós que un periodista d'informació general. I això sense abandonar mai la seua funció més bàsica, la d'estendre el coneixement, perquè el públic que vol seguir l'avenç de la ciència, com hem dit, és cada dia més nombrós i aquestes pàgines són cada dia més lligides i més buscades.

— *És a dir, que en divulgació científica, com s'esdevé en la resta d'informació, hi ha una certa manipulació per part dels interessos mercantilistes?*

Exactament, les grans empreses administren la informació sobre les seues investigacions. És de sobres conegut el cas dels laboratoris que tenen productes nous ja preparats, més efectius per a curar certes malalties, però que no els trauen al mercat perquè encara no han amortitzat els que en aquell moment estan comercialitzant. I d'això, el divulgador no en té notícia. Se n'assabenta, normalment, quan el laboratori vol començar a presentar el producte que ja tenia enllestit molt abans. Aleshores s'intenta, en certa manera, fer ús del periodista, però en realitat hi ha un doble interès, dos interessos que conflueixen: el del professional

de la premsa que busca novetats i el d'aquell que administra les novetats i considera que la seua divulgació li serà útil. És el mateix que passa en política o en qualsevol altra activitat de la vida.

De totes formes, crec que en aquest sector informatiu es dona menys mercantilisme que en qualsevol altre. És possible que en temes terapèutics o relacionats amb la medicina i la indústria sí, però no és tan probable si es tracta, per exemple, de descobriments arqueològics o del fons marí realitzats gràcies a nous aparells, d'experiments per arribar al cim de l'Everest sense màscara o de les tempestes electromagnètiques produïdes pel sol. A més, com deia abans, el públic a qui s'adreça aquesta informació està especialment preparat per a interpretar-la i no és tan fàcilment manipulable.

— *Abans ha fet referència a les agències. Són aquestes la font més important de la divulgació científica que es fa als diaris?*

La primera font són les agències, que avui tenen seccions especialitzades en informació científica. La segona poden ser les publicacions especialitzades que els redactors o la secció científica del mitjà segueixen i de les quals reben habitualment els resums de premsa dels articles més rellevants. I la tercera, que és per a mi la més important, és la investigació, les indagacions que fa el mateix redactor de divulgació científica. Posem per cas la informació d'aquest tipus que es pot produir en una ciutat si no és com València. Les notícies, que es tracta de descobertes molt espectaculars que sobrepassen els límits nacionals, no es publiquen perquè vinguen per agència, evidentment. L'agència no s'interessa per la investigació quotidiana a la Politècnica o a l'IVIA, Institut Valencià d'Investigacions Agràries, que, per cert, és una gran unitat d'investigació, capdavantera en el món, que a València se segueix poc i mal. Això ho busca el redactor. Et pose un exemple: Vicent Aupí, en el *Levante*, fa molta informació científica, perquè va ell a buscar-la. Altres vegades és el científic el que necessita un suport públic per demanar finançament privat i poder dur endavant les seues investigacions, aleshores el periodista ho conta en termes que pugen interessar el públic.

— *Creu que les relacions entre la premsa i la universitat com a centre neuràlgic de la investigació són fluides o es tracta, més aviat, de relacions exclusivament formals?*

No, no hi ha bona relació. En primer lloc perquè en les universitats, com en tots els centres científics, procuren ser molt cautelosos i molt discrets amb les seues investigacions. Però la realitat és que al País Valencià tenim set campus universitaris i no se sap què s'hi està fent. Queda un món immens encara per sistematitzar, per descobrir i per normalitzar pel que fa al seguiment del que s'investiga en els departaments de ciència empírica. Un exemple d'aquesta falta de comunicació: ni tan sols tenim bona informació de les moltíssimes investigacions arqueològiques que s'han fet i s'estan fent a València. I això en el camp de les humanitats que sembla més proper als ciutadans. En aquest tema concret, el diari *Levante* dona més informació, supose que perquè té més paper i perquè fa el seguiment des de fa més temps. *Las Provincias*, menys, crec jo, i la resta de periòdics ni se n'assabenten. I del que s'investiga en ciència en la Politècnica o en la Miguel Hernández d'Elx, no se'n sap pràcticament res. És un camp que encara ha de madurar molt.

— *Es planteja la premsa la seua responsabilitat com a element bàsic a l'hora de proporcionar assessorament científic al ciutadà per comprendre certs esdeveniments socials i polítics o de suscitar el debat social sobre els avenços científics?*

Mira, els mitjans de comunicació i, en aquest cas, la premsa escrita que és la que més

força té en un públic de més nivell cultural, l'única responsabilitat que té és contar la veritat. En la mesura que puga, de la manera més objectiva possible, però això és tot. Després suscitarà opinions i debats, però al meu entendre això és una cosa adjectiva a la funció essencial de la premsa, que és informar. Informar amb transparència, claredat i rigor. I això pressuposa buscar la notícia, filtrar, depurar i verificar. Però ací acaba tot, no hi ha més responsabilitats morals ni res de tot això. Ara bé, la premsa també ha d'opinar i sensibilitzar, i en aquest sentit sí que té una funció cívica, però aquesta és secundària i subalterna a l'obligació d'informar. La funció cívica de la premsa no es pot valorar de manera diferent a la de qualsevol ciutadà que, posem per cas, té l'obligació d'ajudar en un accident.

— *Com actua el responsable d'un mitjà de comunicació quan li arriben notícies de divulgació més aviat sensacionalistes?*

A mi aquest tema sempre m'ha alarmat molt. El primer problema amb què et trobes és que aquella informació no es pot verificar, que no està al teu abast valorar-la. Pots buscar assessorament en un professional, però normalment sol assabentar-se de la notícia quan tu li ho dius i aleshores tampoc no se n'ha format encara una opinió. Per tant jo, personalment, sóc partidari de no donar aquest tipus de notícies, excepte si vénen molt acreditades. No estic d'acord amb això que està passant ja fa molts anys i que no es rectifica i és, per exemple, el fet de dir que s'ha descobert un medicament que cura determinada malaltia. Perquè en el moment que es publica això crees unes expectatives en tots els afectats que esdevenen una frustració tremenda quan el seu metge els diu que no en sap res, que això és una mentida. Una altra cosa és dir que la qüestió s'està investigant i dir-ho amb totes les cauteles. Crec que en aquests casos s'ha de ser molt, molt prudent. Amb tot, afortunadament, on hi ha llibertat de premsa, quan es publica una notícia molt sensacionalista, sempre n'ix una altra que li para els peus.

— *També sol passar sovint que es dona en tots els mitjans amb grans titulars una notícia aparentment extraordinària i, si després es desmenteix o es puntualitza pels especialistes, pràcticament ningú se'n fa ressò.*

Ja sabem que allò que es ven millor, almenys en principi, és el sensacionalisme. En aquest sentit el periodista és la primera baula de la cadena i, si ell no és rigorós en el seu treball, aquesta falta de responsabilitat avançarà i farà el seu camí. Però, en última instància, el tractament més o menys ètic d'una informació dependrà de la serietat del mitjà, és a dir, la responsabilitat final serà, evidentment, del director o de l'editor.

En realitat, aquest és el joc democràtic, uns mitjans prenen unes opcions i uns altres prenen opcions diferents. De tota manera cal tenir en compte que això també està en funció de la societat on el mitjà apareix i que determina allò que el diari «pot» o «no pot» dir. Per exemple, qui s'atreveix avui en Espanya a publicar, i sobretot a defensar, que arribats els pacients a certa edat ja no se'ls han de fer operacions de maluc, perquè no resulten rendibles? O que no es trasplantaran òrgans a malats que per les seues característiques o circumstàncies no puguem sobreviure tant de temps com uns altres que possiblement han arribat a la llista d'espera molt després? Això resulta un mercantilisme horrorós, però ja s'està fent així en alguns països perquè l'estat no pot atendre tot i ha de posar alguna limitació. Que això beneficia els rics? Naturalment. De la mateixa manera que només els privilegiats podran garantir-se el tractaments genètics que els posen a cobert de certes malalties.

— *Utilitza el poder polític els mitjans per a enfocar les qüestions científiques de la manera que més li convé?*

Home, en democràcia jo crec que no. Llevat de situacions polítiques autocràtiques, on el poder polític és l'únic que dóna informació, jo crec que no. Ací, en temps de Franco hi havia sovint accidents de trens greus i no se'n deia res, no hi havia morts, res. S'actuava com si moltes coses no passaren, s'amagaven. Recorde el famós bany de Fraga a Palomares, on havia caigut aquella bomba, per demostrar als ciutadans que no hi havia cap perill de contaminació. De tota manera, la informació sempre busca vies de circulació. Franco, per exemple, no podia impedir que *Le Monde* entrara a Espanya, encara que quan s'assabentava que duia notícies que no li convenien, doncs no el deixava passar la frontera. Però en un règim democràtic obert, sense més condicionaments que les limitacions empresarials o tècniques, el poder polític no hi pot interindre ni intervé. La gran diversitat de mitjans li ho impedeix. El gran perill sempre és, ja ho he dit, que la informació més important l'administren les grans empreses, els grans interessos econòmics. Però bé, la funció del periodista és buscar-la i divulgar-la.

— *Com han transformat els avenços tecnològics el món del periodisme?*

Imagina't; des del linotip, que és com es feien els diaris quan jo vaig començar fins ara la cosa ha canviat moltíssim. Aquell era un procés lentíssim i complicat, que consistia a fondre en plom cada ratlla del diari, de cada columna. A més, el linotipista, per reglament, havia d'estar contínuament bevent llet per tal d'evitar la intoxicació. En realitat, l'elaboració no estava tan allunyada de la inventada per Gutenberg, encara que era enormement més ràpida perquè no era manual sinó que es feia amb la màquina, amb el linotip. El mecanisme era complexíssim i resultava meravellós veure en els grans periòdics una bateria de quinze o vint linotips, amb aquell so característic que feien les barretes de plom quan es traslladaven al dipòsit, on anaven acumulant-se fins formar una columna que després es nugava i es portava a la taula de muntatge, a les anomenades platines. Bé, allò era un procés lentíssim, però com els diaris tenien poques pàgines començaven a fer-se a migdia i el cos informatiu podia començar a elaborar-se a les set o les vuit de la nit.

D'altra banda estava el teletip, diguem-ne, el fax d'abans. Cada periòdic tenia un horari contractat amb agències diverses. I el teletip picava cada lletra de les notícies en un paper continu, sense parar. Quan la màquina tocava una campaneta, era l'avís de l'agència central des d'on venia que la notícia era important, per si de cas el redactor encarregat estava en altres feines i no se n'havia adonat. Allò era tot del segle passat. Només faltava, i jo també ho vaig conèixer en *El Adelanto* de Salamanca, que les notícies i cròniques s'escrigueren a mà. Allí, a la redacció hi havia una habitació amb una taula ovalada, verda, que és la llum que menys molesta, amb uns llums com els que utilitzen els jugadors de pòquer que baixaven quasi fins al nivell de la taula, i els redactors escriuien la informació en paper de periòdic tallat tamany quartilla i la passaven als linotipistes. Hi havia una única màquina d'escriure que només utilitzava jo.

— *Res a veure amb el funcionament d'un diari en l'actualitat...*

Bé, podem dir que tots els avenços tecnològics de què ara disposem s'han produït en els últims deu anys. Pensa que el diari *Noticias al día* va desaparèixer en el vuitanta-quatre. Doncs, l'any vuitanta dos vaig anar a visitar el diari *Deia* de Bilbao i em vaig quedar esbalaït quan vaig veure que allí començaven a estar informatitzats. Jo no acabava d'entendre

com allò podia funcionar. Ací, en les escoles del periodisme encara s'ensenyava el «miracle» del fax que era capaç, fins i tot, d'enviar fotografies. En els últims anys tot ha canviat extraordinàriament. No fa més de trenta o quaranta anys els diaris es tancaven a les quatre del matí, esperant l'última notícia. Ara, gràcies a la tecnologia, els periòdics pràcticament tenen horari d'oficina, a les deu de la nit han acabat. Ja no hi ha la linotípia, el redactor es monta la seua pàgina, se l'edita. Han desaparegut molts llocs de treball, i l'article passa directament de l'ordinador del redactor a la rotativa.

— *Molts periòdics tenen ja una edició reduïda electrònica. Deixaran d'editar-se els diaris en paper?*

Crec que necessàriament el paper deixarà de ser el suport d'impressió dels diaris, però, sobretot per una raó física. El dia que els xinesos comencen a llegir serà inevitable. Supose que eixirà un altre suport, ja s'han fet assaigs amb una mena de plàstic. Ara bé, si em preguntes si desapareixerà el diari en paper substituït per la versió informàtica, doncs jo crec que no. Jo tinc molt poca capacitat de prospectiva, però sí que sé una cosa, la premsa escrita, la varietat editorial en paper imprès va cap avall, o està estabilitzada, que és una altra manera de dir-ho. Progressa tecnològicament, però no quant a difusió. El que creix és la informàtica, Internet, les pàgines *web* i és evident que el futur s'està polaritzant en aquestes tècniques noves.

Tot això vol dir que Gutenberg desapareixerà? Home, jo és que no vull que desaparega el llibre ni el paper imprès, però això pot ser confondre els desitjos amb la realitat. En tot cas, sí que estic segur que tardarà a fer-ho perquè ha de desaparèixer tota una cultura, com va passar amb el paper en arribar la impremta. Ara estem en la tercera gran revolució quant a l'extensió del saber, a l'era de la informàtica.

— *I les redaccions? Desapareixeran i els periodistes treballaran a casa, davant d'una gran pantalla?*

Mira, sense necessitat que el suport del paper desaparega, els diaris ja hauran d'afrontar grans canvis. Jo crec que desapareixeran molts diaris nacionals i eixiran al carrer molts diaris locals, perquè cada vegada és menys possible jugar al mateix nivell de qualitat la informació sobre els dos grans referents d'actualitat. És a dir, tot ciutadà que vulga estar ben informat haurà de llegir dos diaris, o tres: el gran periòdic nacional, el periòdic local i, segurament, el gran periòdic internacional en anglès, francès o alemany. Cada dia anem més cap a un diari localitzat, que tracte els problemes de les comunitats menudes. Els americans ja fa molt de temps que estan en aquesta línia. Cap diari americà té la difusió dels grans periòdics japonesos, per exemple, que poden tirar nou o deu milions d'exemplars. *The Washington Post* no crec que passe del milió i mig i *The New York Times* pot estar en els dos milions. Només la premsa anglesa, la groga, pot tirar uns quatre o cinc milions, però també van a la baixa. A França ja fa molt de temps que van encetar el camí dels diaris regionals. I tenen una gran potència. Són del tipus *La Vanguardia* o *La voz de Galicia* a Espanya.

Els canvis en les redaccions ja els hem comentat, jo crec que ja no es pot anar molt més lluny. Segurament el pas següent seria, com tu insinuaes, que el lloc de treball del periodista es trobe a sa casa, connectat amb la redacció de mil maneres però sense estar en una taula del costat del redactor en cap. Crec que els canvis seran variants sobre el mateix model, l'informàtic, igual com hem estat segles funcionant amb variants sobre la primera màquina de Gutenberg.

— *Està millor informat el ciutadà d'aquesta era informatitzada o només té més informació específica al seu abast?*

Jo crec que el ciutadà està cada vegada més informat, i tenir més informació vol dir, generalment, estar millor informat. Després, això sí, hi ha el fenomen de la sobreinformació, de la saturació informativa. Quants diaris has de llegir per a saber què passa? De vegades, com més llegeixes més sensació tens d'estar desinformat. Però és evident que hi ha més informació, és un món cada vegada més obert a tothom i fins i tot el ciutadà més analfabet pot parlar de coses insòlites.

Jo, per exemple, pense que és una barbaritat posar-se en contra de la televisió, que ha obert a la gent uns horitzons increïbles, des de l'astrofísica, sense saber que estaven contant-los coses complicadíssimes en ciència, fins posar de manifest sistemes de vida molt còmodes. Per què, per exemple, les dictadures de l'Est han tingut molt de temps prohibitíssim veure la televisió estrangera? Doncs, perquè, clar, el ciutadà veia que hi havia maneres de viure molt més confortables que les que ells patien.

— *Per què no s'utilitza més un mitjà amb tanta força divulgativa com la televisió per a informar de manera profunda i amena sobre temes de ciència? Sembla que la premsa dedica més espai a aquestes qüestions que la ràdio o la televisió.*

Bé, has de tenir en compte que són mitjans molt diferents. Jo crec que la televisió fa bastant divulgació científica, el que passa es que sol fer-la en les segones cadenes. Però tots tenim oportunitat de veure després de dinar, a mitjan vesprada o a la nit molts documentals sobre ciència, apassionants i ben realitzats en general. Això ha anat en augment des de fa uns anys. El que passa és que la televisió té un públic molt diferent del que pot tenir la premsa: la televisió és massiva, tothom mira la tele, mentre que molt poca gent llig el periòdic cada dia; el telespectador és passiu, el lector és actiu, ha de fer un esforç per apprehendre la informació que la premsa li proporciona.

En definitiva, el destinatari dels diaris és més selecte, està més interessat a informar-se i més preparat, i el mitjà, el periòdic, ha de satisfer les seues exigències. No sé si la premsa dóna proporcionalment més notícies sobre ciència, però és possible, i si es així és perquè hi ha un sector important de lectors que ho demanen. La ràdio és tota una altra cosa. Pot donar la notícia sobre ciència, però sobriament. Li falta el potentíssim aparell visual de la televisió que, amb l'arribada dels ordinadors, ha multiplicat la seua força i que és fonamental per comprendre millor les qüestions científiques, per «veure-les».

— *I què passa quan unes quantes empreses controlen tots aquests mitjans: televisió, ràdio, publicacions...?*

És veritat que ara la informació està en poder d'unes poques empreses multimèdia, però tampoc no cal escandalitzar-se perquè els mitjans de comunicació importants sempre han estat concentrats en poques mans. Jo recorde que tradicionalment només hi havia cinc grans agències internacionals —Reuters, France Press, Associated Press...— que tenien tota la informació mundial. Unes eren d'influència socialista i unes altres occidental i proveïen les agències nacionals com EFE, que també era una agència molt important perquè cobria tots els països de parla castellana. És veritat que eixes agències sempre han estat en mans de l'estat, però els periòdics hi tenien els seus corresponents.

El que vull dir és que, en realitat, a la informació no se li han pogut posar barreres. Altra cosa és que en les dictadures es controle més que en democràcia, però és molt difícil barrar

absolutament el pas a la informació. I ara més que mai perquè la informació avui no es pot parar, ataca. Ataca perquè és una mercaderia, com en altres moments de la història ho ha estat el safrà o les tulipes. I no es ven perquè siga notícia sinó perquè és poder i val diners. Per tant, en la mida que tinga valor econòmic circularà, necessàriament, i no es podrà parar. Com tampoc no es podrà parar la difusió del saber.

Fins ací l'opinió d'aquest experimentat periodista, que transmet en la conversa una passió per la notícia que més de quaranta anys de professió no han aconseguit aquietar. Pérez Benlloch ens ha parlat de la divulgació científica com una parcel·la cada vegada més rellevant en els diaris i ens ha mostrat com els periodistes especialitzats que la duen a terme es mouen en el difícil equilibri entre rigor i vulgarització. De fet, el seu treball ha de participar necessàriament de l'espectacularitat —quan no sensacionalisme— que caracteritza el món dels mitjans de comunicació i, al mateix temps, ha de ser respectuós amb l'activitat científica, sempre prudent i mesurada a l'hora de fer públics els seus avenços. Amb tot, sembla que el principi bàsic que ha de guiar aquests professionals de la divulgació no és diferent del que hauria de seguir el periodisme en general: buscar la veritat i contar-la. I això en un món on els poders econòmics que patrocinen la investigació decideixen sovint quina és la informació que pot arribar a la societat.

Però el temps i l'espai de la nostra entrevista són limitats i altres qüestions relacionades amb aquestes han quedat només esbossades. Preguntem-nos, per exemple, fins a quin punt els *press releases* que les revistes científiques envien als mitjans de comunicació no determinen més del que seria desitjable la informació sobre ciència que el públic rep. Cal tenir en compte que les mateixes revistes seleccionen els articles que consideren més «interessants» per a la premsa. A més, resulta evident que aparèixer contínuament en un periòdic important com a referència científica de prestigi és una magnífica eina de promoció. Per altra part, en un nivell més general, ¿és massa utòpic pensar que la societat pot exercir cap mena d'influència en l'orientació de la investigació científica, normalment dirigida pels grans interessos comercials o governamentals? S'accepta, d'una banda, que la ciència només ateny la seua plenitud quan les seues conclusions es fan públiques i es debaten; d'altra, és evident que la investigació científica no ha de ser un assumpte privat, especialment si depèn dels diners públics, però ¿on pot el ciutadà reclamar el dret a decidir quines investigacions haurien de ser prioritàries? De fet, les grans novetats tecnològiques i científiques no han aconseguit solucionar els problemes bàsics de la humanitat i, en canvi, sí que han augmentat la seua capacitat d'autodestrucció. No podem obviar les contradiccions abismals entre el progrés científic i la realitat social. En aquest context, resulta certament poc realista creure que els mitjans de comunicació estan disposats a propiciar l'autocrítica i el diàleg: la línia de sensacionalisme i banalitat que triomfa en les televisions s'estén també cap a uns altres mitjans.

Malgrat tot, hem vist l'actitud optimista del nostre entrevistat pel que fa a les possibilitats comunicatives que aquesta era digital proporciona al ciutadà. Gran coneixedor de les entreteles de la premsa, Pérez Benlloch confia per damunt de tot en la força expansiva de la informació i el coneixement, cada dia més valuosos en la nostra societat. Per la nostra part, hem volgut servir-nos de la seua dilatada experiència, no sols en el món del periodisme sinó també en la lluita cívica, per oferir un punt de partida en la reflexió al voltant del

paper, sens dubte fonamental, que la divulgació científica ha de tenir en la societat. En aquest sentit, l'esforç haurà de ser indubtablement compartit, de manera que la col·laboració entre científics, polítics periodistes i ciutadans faça possible que les persones participen d'allò que ha estat anomenat «la dignitat sobirana del coneixement». La premsa, pel seu origen i tradició, es presenta com un espai ideal per a aquesta interacció. Saber fer-ne un bon ús i no malbaratar aquest mitjà que va nèixer per denunciar injustícies i fer avançar la societat és tasca de tots. En aquestes circumstàncies, els analistes del discurs no poden de cap manera eludir la seua responsabilitat.

